

Основні групи біблеїзмів та способи їх перекладу (на матеріалі літератури релігійного спрямування)

Вивчення біблеїзмів – біблійних слів або виразів, які увійшли в загальну мову [1: 66] – становить окрему галузь фразеології, яка завжди була цікавою для дослідників. Ці мовні одиниці, найрізноманітніші за структурою та значенням, активно функціонують як в усній, так і писемній формі, складаючи значний прошарок фразеологічного фонду сучасної англійської та української мов.

Метою доповіді є представлення основних груп біблеїзмів в текстах релігійного спрямування та визначення способів їх перекладу. Основне завдання, яке ми ставимо перед собою, – з'ясувати поняття біблеїзмів, визначити їх основні типи та шляхи перекладу українською мовою. Матеріалом нашого дослідження слугували 150 одиниць біблеїзмів та їх перекладів, взятих із текстів релігійного спрямування.

Актуальність проведеного дослідження полягає в тому, що біблеїзми є частиною фразеологічного шару як англійської, так і української мови і досить часто вживаються в мовленні. Тому у процесі своєї професійної діяльності перекладач стикається з проблемою їх перекладу. Перед ним постає завдання влучно та повно передати біблеїзм рідною мовою. Це і є причиною великого інтересу лінгвістів-науковців до теми біблеїзмів, їх класифікації та перекладу.

Хоча біблеїзми і є частиною фразеології, все ж вони мають ряд особливостей та специфічних ознак, зумовлених їх походженням, особливою семантикою та стилістичною характеристикою. До таких особливостей належить в першу чергу їх змістовна структура, в якій чітко простежуються елементи моралі та етики, що зумовлено тим, що цей шар фразеології базується на самій Біблії та її віровченні [2: 40].

Важливим є також той факт, що відповідно до стилістичних особливостей більшість англійських фразеологізмів належить до розмовного стилю, але біблеїзми найчастіше вживаються в книжному стилі, особливо якщо мова йде про літературу релігійного спрямування, де досить часто за рахунок біблеїзмів зберігається книжний стиль самої Біблії [2: 41]. Наприклад: “*God, who washed away all the sins of the mankind from Adam’s sin to the sin of the last man on earth, is the Alpha and the Omega, the Beginning and the End*” [3: 86].

Деякі біблеїзми так глибоко увійшли в наше мовлення, що їх походження та зв'язок з Біблією стає невідчутним. Наприклад, прислів'я «Час розкидати каміння, і час каміння громадити» [1: 666] видається, на перший погляд, українським. Насправді ж це прислів'я можна знайти в Проповідницькій книзі Еклезіяста Старого Заповіту (Екл. 3:5) [4].

Оскільки існує велика кількість біблеїзмів, різних за структурою, походженням, стилістичними характеристиками та функціями в мовленні, серед науковців багато разів поставало питання про їх класифікацію. Спираючись на класифікацію біблеїзмів Набоки О.М. [2: 43-45], ми виділили такі групи фразеологізмів біблійного походження, що зустрічаються в літературі релігійного спрямування:

1. Біблеїзми, які в тексті Біблії мають пряме значення, а в мовленні можуть набувати переносного. Однак варто зазначити, що в літературі релігійного спрямування ці вирази в більшості випадків зберігають те значення, яке вони мали в Біблії: *manna from Heaven* [Jong, 253] – манна з неба [Джонг, 301], *Most Holy Place* [Jong, 42] – Свята Святих [Джонг, 47]. Хоча є можливим їх вживання і в переносному значенні: *to put on a garment of fig leaves* [Jong, 187] – одягтися в одяг з фігового листя (ховати свої гріхи за добрими справами) [Джонг, 221], *golden calf* [Jong, 56] – золотий тілець (ідол, якому людина поклоняється замість Бога) [Джонг, 63].

2. Група фразеологічних зворотів біблійного походження, що вже в самому тексті Біблії характеризуються переносним та метафоричним значенням, а також емоційним забарвленням, які і переносять до текстів релігійного характеру: *tablets of hearts* [Jong, 37] – скрижалі сердець [Джонг, 41], *to cast lots* [Jong, 42] – кидати жереб [Джонг, 46], *crown of life* [Jong, 18] – вінець життя (вічне життя) [Джонг, 17].

3. Біблійні вирази, які містять алюзію на певну біблійну притчу чи епізод або представляють їх: *bronze serpent on the pole* – мідний змії на жердині (історія в Старому заповіті про те, як ізраїльтяни були помилувані, коли підносили свій погляд на змія на жердині) (Книга Чисел 21: 1-9), *sin of Jeroboam* – гріх Єровоама (цар, який проміняв Бога на золотих тельців) (1-а Книга Царів 12: 25-33).

Інший підхід до класифікації біблеїзмів – за значеннєвим компонентом, що входить до складу сталої фразеологічної одиниці:

1. вирази, пов'язані з Богом: *God is light* [Jong, 79] – Бог є світло [Джонг, 92], *the Will of God* [Jong, 61] – воля Божя [Джонг, 69];

2. назви різних місцевостей, володінь, жител: *Garden of Eden* [Jong, 86] – Едемський сад [Джонг, 101], *tabernacle of meeting* [Jong, 34] – скинія заповіту [Джонг, 37];

3. назви богословських книг і заповідей: *the New Testament* [Jong, 33] – Новий завіт [Джонг, 36], *Old Testament* [Jong, 35] – Старий завіт [Джонг, 39];

4. вирази, пов'язані з релігійними святами та днями відпочинку: *Lamb of Passover* [Jong, 100] – пасхальний агнець [Джонг, 118], *to keep the Sabbath* [Jong, 196] – дотримуватися суботи [Джонг, 232];

5. слова та вирази, які містять назви тварин: *golden calf* [Jong, 56] – *золотий тілець* [Джонг, 63], *scapegoat* [Jong, 42] – *козел відпущення* [Джонг, 47].

Серед проаналізованих біблеїзмів дещо окремо стоїть група фразеологічних одиниць та сталих виразів, пов'язаних із Ісусом Хрестом, Його життєвим шляхом та вченням, наприклад: *to die on the Cross* [Jong, 20] – *вмерти на хресті* [Джонг, 20], *the Lamb of God* [Jong, 48] – *agneць Божий* [Джонг, 53].

Оскільки біблеїзми широко використовуються як в англійській, так і в українській мовах, виникає потреба у пошуку відповідників, тобто їх перекладі. Ми простежили такі способи перекладу фразеологізмів біблійного походження:

Адекватний переклад. Цей спосіб інтерпретації фразеологічних біблійних одиниць полягає в тому, що біблеїзм англійської мови інтерпретується повним українським еквівалентом з ідентичною або подібною структурою, лексичним складом, стилістичними характеристиками, значенням та образністю [5]: *manna from Heaven* [Jong, 253] – *манна з неба* [Джонг, 301], *commandments of God* [Jong, 34] – *заповіді Божі* [Джонг, 38] тощо.

Аналоговий переклад – заснований на принципі підбору аналогу, тобто такого українського сталого звороту, який є адекватним англійському за значенням, але повністю або частково відрізняється від нього образністю [5]: *tabernacle of meeting* [Jong, 34] – *скинія заповіту* [Джонг, 34], *bronze serpent on the pole* [Jong, 25] – *мідний змії на жердині* [Джонг, 26] та ін.

Описовий переклад – це переклад шляхом передачі основного значення, смислу англійського звороту вільним словосполученням [5]. Він застосовується, коли в мові перекладу не існує прямого еквіваленту або хоча й існує, він є незрозумілим для реципієнта, тому супроводжується додатковим поясненням: *to put on a garment of fig leaves* [Jong, 187] – *ховати свої гріхи за добрими справами* [Джонг, 221].

Калькування застосовується в тих випадках, коли перекладач прагне виділити образну основу біблеїзму, або коли англійський зворот не можна передати за допомогою будь-яких інших способів перекладу [5], наприклад: *Book of Life* [Jong, 165] – *книга життя* [Джонг, 196].

Отже, досліджуючи фразеологічні одиниці біблійного походження в текстах релігійного спрямування, нам вдалося з'ясувати саме поняття біблеїзмів, визначити їх основні типи та шляхи перекладу українською мовою.

Подальшою перспективою наукового пошуку в обраному напрямі може бути більш глибоке дослідження мовних особливостей фразеологічних одиниць біблійного походження та адекватності їх перекладу в текстах релігійного спрямування.

Література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.
2. Набока Е.Н. Библиизмы из Евангелия от Матфея в языке и речи (на материале англоязычных словарей и газетных текстов): Дис... канд. филол. наук: 10.02.04 / Е.Н. Набока. — Одесса, 2006. – 195 с.
3. Зорівчак Р. Біблеїзми у нашому мовленні. – Електронний ресурс: <http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=4142>.
4. Захарчук І. Дефініція та типологія біблеїзмів / Чернівецький Національний Університет ім. Ю. Федьковича. – Електронний ресурс: http://www.rusnauka.com/NIO_2007/Philologia/18203.doc.htm.
5. Кунин А.В. О переводе английских фразеологизмов в англо-русском фразеологическом словаре. – Електронний ресурс: <http://www.belraese2000.narod.ru/Trad/kuninfra.htm>.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту: Із мови давньоєврейської і грецької на українську наново перекладена / Іван Огієнко (пер.). — К.: Українське Біблійне товариство, 1992. — 1255 с.
2. The Holy Bible Containing the Old and New Testament: Revised Standard Version. – Iowa: World Bible Publishers, 1989. – 1085 p.
3. Jong P. Return to the Gospel of Water and the Spirit. – Seoul: Nephzibah Publishing House, 2001. – 260 p.
4. Джонг П. Повернення до Євангелія води та духа. – Сеул: Гефзібах, 2004. – 309 с.